

свакодневице и утицају значајних историјских догађаја на њу. Ван ових хипотетичких целина остају текстови Бојана Жикића, Љубинка Раденковића, Станка Јанева, Дарије Василеве и Ласте Таповић о различитим проблемима савремене свакодневице и њеног проучавања, као што су HIV-вулнерабилност и ризично понашање, народно хришћанство, производња сувенира и схватање смрти у новинским некролозима и читуљама.

Захваљујући својој тематској ширини и квалитету текстова садржаних у њему, овај зборник даје изузетно значајан допринос етнолошко-антрополошким проучавањима постсоцијалистичких друштава.

Владимир Рибич

Armand Marie Leroi, *Mutants. On the Form, Varieties and Errors of the Human Body*, London/New York: Harper Perennial 2005.

Čuda prirode postaju čudovišta kulture. Za ovakvu konstataciju, nije nam potrebna nikakva naučno-istraživačka ekspertiza, osim svakodnevnog životnog iskustva, ipak, rado obraćamo punu pažnju na svako takvo svedočanstvo utemeljeno na ozbiljnom akademskom pregnuću. Knjiga o kojoj je reč, pisana je iz pozicije razvojne evolucione biologije, ponajpre, ali njena prava meta nisu toliko "oblici, različitosti i greške" ljudskog tela iz naslova sami po sebi, koliko njihova kulturna upotreba – diskurzivna i praktična, podjednako.

Prikazujući medicinski dokumentovana anatomska odstupanja od biološkog standarda ljudskog tela, gde je kao norma tog standarda uzeta ljudska filogeneza u evolutivnom stadijumu *Homo sapiens sapiens*, Leroi razmatra problem, zapravo, koji je imanentan javnom govoru naučnika koji teže društvenoj angažovanosti: šta je normalno, da li je moguće da ono postoji, uopšte, kao objektivna kategorija, te da li izvorište te "objektivnosti" treba tražiti, onda, u sferama fizičke realnosti koje ne zavise od ljudske akcije i agencije ni na jedan način.

Postoje i nesrećnije izabrana pitanja za racionalno promišljanje – poput, ima li Boga, na primer – no, autor vešto koristi svoju originalno biološku poziciju da čitaocu imputira razmatranje date teme, zapravo, sâm ne arbitrira jući, pri tom. Nije novo saznanje, naime, to da bilo koja kulturna sredina reaguje na ono što smatra neobičnim ili stranim na takav način da to javno obeleži – što je posebno prisutno kada su u pitanju fizička odstupanja ljudskog tela od pretpostavljenog biološkog standarda – ali uvođenje kriterijuma funkcionalnosti anatomske devijantnog tela kao parametra kulturnog odgovora na njega, sadržanog u tom obeležavanju, predstavlja intrigantnu ideju.

Osnova te ideje ide za stavom da se funkcionalnost anatomske devijantnog tela shvata kao izjednačavanje funkcionalnosti u biološkom smislu sa funkcionalnošću u kulturnom smislu. Tome treba dodati i pogled na koncepte devijantnosti i funkcionalnosti iz perspektive dominantne kulturne ideologije. Odatle sledi i raspon sociokulturnih odgovora na tip anatomske devijacije: od ignorisanja, preko senzacionalizma/radoznalosti i odgovarajuće utilizacije, do eksterminacije. Postoji, naravno, opcija pomaganja osobi čije telo je anatomske deformisano, ali u skladu s malopre pomenutim dominantnim kulturnim ideologijama, ona je na delu srazmerno kasno u istoriji čovečanstva i počiva na pretpostavci da svako ljudsko biće jeste osoba.

Čitaoci će pronaći u ovoj knjizi dokumentovan materijal o bizarnostima vezanim za ljudsko fizičko telo kakav nisu mogli da naslućuju, sve sa ilustracijama u vidu crteža i fotografija, tako da imponuje način na koji je autor gurnuo u drugi plan voajerističku komponentu koja nužno prati svako izlaganje o stvarima koje zalaze iza tzv. uobičajenog iskustva svakodnevnog života. Insistiranje na kulturnom odnosu prema biološkim neobičnostima, pre nego na samim tim neobičnostima, uticalo je na predstavljanje date problematiku u smislu izvesne paralalne povesti čovečanstva, sa faktografskog stanovišta, razume se.

Bavljenje kulturnim odgovorima partikularnih sredina na pojavu, recimo, Robertsovog sindroma, sijamskih blizanaca, pseudohermafroditizma, pokazalo je da ne postoje "nasumična rešenja", prilagođena statistički zanemarljivom broju slučajeva u kojima dolazi do navedenih anomalija, već da su ona uvek deo sistemskog kulturnog odnosa prema fenomenima ljudske biologije, tačnije da su komplementarna, u krajnjem slučaju, s tim kako se gleda na starenje ili problematiku pola/roda, na primer.

Kvalitet takvih rešenja zavisiće, dakle, od toga na koji način se doživljava neka biološka devijantnost i zbog čega je to tako u idejno determinativnom smislu, a ne od prirode same devijacije. Stvari se mogu ili ne mogu popraviti u smislu biološke funkcionalnosti tela koja su u pitanju, ali se ne mogu popraviti bez kulturne ideje i nakane da se to učini. Što reče Herzog, "auch Zwerge haben klein angefangen".

Bojan Žikić

Joanna Bourke, Fear. A Cultural History, London: Virago, 2006.

"Ko se boji vuka još, tri za groš..."

Današnja deca ne plaše se lavova i medveda; plaše se duhova. Njihovi roditelji ne plaše se suše, žege ili zemljotresa; plaše se da ne ostanu bez posla. Strah od mraka ili od visine izgubili su svoje mesto u popularnoj fikciji,